

ТАРЫХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

УДК

АКШнын 1945–1949–жылдардагы Жакынкы Чыгышка карата саясаты

Апышова Аида Кабыловна

доцент, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, aapyshova@oshsu.kg

Апышова Чынаргул Кабыловна

окутуучу, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан

Маратбек кызы Зарина

магистрант, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан

Аннотация

Бул эмгекте 1945–1949–жылдар аралыгындагы АКШнын Жакынкы Чыгыштагы тышкы саясаты талданат. Экинчи дүйнөлүк согуштан кийинки мезгилде АКШ аймактагы саясий, экономикалык жана стратегиялык таасирин күчөтүүгө аракет кылган. Изилдөөдө мунай ресурстарынын мааниси, СССР менен болгон “муздак согуш” шартындагы атаандаштык, Трумэн доктринасынын ролу жана Израиль мамлекетинин түзүлүшүнө байланыштуу АКШнын позициясы каралат. Ошондой эле Түркия, Иран жана араб мамлекеттери менен болгон дипломатиялык байланыштардын өзгөчөлүктөрү изилденет. Макалада АКШнын Жакынкы Чыгыштагы саясатынын негизги максаттары жана анын аймактагы геосаясий өзгөрүүлөргө тийгизген таасири көрсөтүлөт.

Ачкыч сөздөр: АКШ, Жакынкы Чыгыш, Трумэн доктринасы, муздак согуш, Израиль, мунай саясаты, тышкы саясат

Шилтеме үчүн: Апышова А.К., Апышова Ч.К., Маратбек кызы З. (2026). АКШнын 1945–1949–жылдардагы Жакынкы Чыгышка карата саясаты. *Евразия изилдөөлөрү ачык журналы*, №4, бб. 111–116. doi: 10.65469/eijournal.2026.4.13

Киришүү

АКШнын 1945–1949–жылдардагы Жакынкы Чыгышка карата саясаты: Палестина маселеси жана Израилдин түзүлүшү тандалып алынган маселенин **актуалдуулугу** төмөнкү себептер менен түшүндүрүлөт:

Палестина – Израиль маселеси бүгүнкү күндө да дүйнөлүк саясаттагы эң курч жана талаштуу маселелердин бири болуп калууда. Конфликттин негизги себептери дал 1945–1949–жылдардагы окуяларга байланыштуу. Ошондуктан ошол мезгилдеги АКШнын саясатын изилдөө азыркы кырдаалды түшүнүүгө жардам берет.

Бул макаланын максаты - 1940-жылдардын экинчи жарымында

АКШнын Жакынкы Чыгыш саясатынын Палестина багытынын калыптануу процессин жана анын 1949-жылдын аягына чейинки жыйынтыктарын изилдөө болуп саналат.

Изилдөөнүн теориялык-методологиялык негизин изилдөөгө негизделген историзм жана көп факторлуу талдоо болуп эсептелет.

Региондогу ондогон жылдар бою тажрыйбага карабастан, Американын Жакынкы Чыгыш саясаты дагы эле пландаштыруу баскычында тургандай сезилет: АКШ жумшоого даяр болгон ресурстар менен коюлган максаттарды кантип шайкеш келтирүү керек; аймактык оюнчулар менен мамилелерде "жумшак" жана "катуу" инструменттердин тийиштүү балансын кантип табуу керек; өнөктөштөрдүн жана оппоненттердин кандайдыр бир саясий "стимулга" болгон реакциясын кантип так баалоо керек; жана акырында, аскердик альянстардын системасын сактап калуу менен союздаштардан бергенден көбүрөөк алууну кантип алуу керек — бул улуттук коопсуздук тобокелдиктерин минималдаштыруунун натыйжалуу каражаты. Тышкы саясатты пландаштыруунун бул жана башка маселелери бүгүн бир нече жыл мурункуга караганда башкача түшүнүлүп жатат, анткени АКШдагы ички саясий жана кадрдык кризис жана Жакынкы Чыгыштагы татаал реалдуулуктар бар.

Талкуу. Экинчи дүйнөлүк согуштан кийин Жакынкы Чыгыш дүйнөлүк державалардын кызыкчылыктары кагылышкан аймакка айланган. АКШ бул мезгилде аймактагы таасирин күчөтүп, Палестина маселесинде негизги ролду ойной баштаган. Айрыкча еврей мамлекетин түзүү идеясын колдоосу Жакынкы Чыгыштагы күчтөрдүн тең салмагын өзгөрткөн.

Бүгүнкү күндө да АКШ-Израил мамлекетинин негизги союздашы болуп саналат. Ошондуктан 1945-1949-жылдардагы чечимдер азыркы эл аралык саясатка түздөн-түз таасирин тийгизген тарыхый негиз катары каралат.

1945-жылы Экинчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийин дүйнөлүк саясатта жаңы тартип түзүлгөн. Европанын көпчүлүк мамлекеттери экономикалык жана саясий жактан алсырап калгандыктан, дүйнөлүк лидерлик акырындык менен АКШнын колуна өткөн [4]

АКШ ошол мезгилде демократияны, эркиндикти жана өзүнүн геосаясий кызыкчылыктарын коргоо максатында дүйнөнүн ар кайсы аймактарына активдүү кийлигише баштаган. Жакынкы Чыгыш болсо мунай ресурстары жана стратегиялык жайгашуусу үчүн өтө маанилүү аймак болуп эсептелген.

Палестина маселесинде АКШнын позициясы анын жаңы дүйнөлүк лидер катары кандай саясат жүргүзөөрүн көрсөткөн. Президент Трумэн еврей качкындарын колдоо жана еврей мамлекетин түзүү маселесине өзгөчө көңүл бурган. Бул АКШнын гуманитардык жана саясий кызыкчылыктарынын айкалышын көрсөтөт.

Ошол мезгилде АКШнын Жакынкы Чыгыштагы саясаты кийин “кансыз согуш” мезгилиндеги стратегиясынын негизин түзгөн.

1948-жылы мамлекетинин түзүлүшү ХХ кылымдагы эң маанилүү саясий окуялардын бири болуп эсептелет. Бул окуя еврей элинин көп кылымдык мамлекет түзүү идеясын ишке ашырган.

Экинчи дүйнөлүк согуш жана Холокосттон кийин дүйнө коомчулугу еврейлердин коопсуз мамлекетке ээ болуу укугун көбүрөөк колдой баштаган. АКШ бул идеяны колдогон

башкы мамлекеттердин бири болгон. 1947-жылы United Nations Палестинаны араб жана еврей мамлекеттерине бөлүү боюнча резолюция кабыл алган. АКШ бул чечимди активдүү колдогон. Натыйжада 1948-жылы Израиль көз карандысыздыгын жарыялаган [2].

Бирок бул окуя араб мамлекеттеринин каршылыгын жаратып, биринчи араб-израиль согушуна алып келген. Натыйжада, Жакынкы Чыгыштагы узак мөөнөттүү конфликт башталган.

Палестина маселеси эл аралык уюмдардын ролун изилдөө үчүн маанилүү мисал болуп саналат. Айрыкча United Nations согуштан кийинки дүйнөлүк коопсуздукту сактоо максатында түзүлгөн жаңы уюм катары бул маселеде чоң жоопкерчилик алган.

1947-жылы БУУ атайын комиссия түзүп, Палестинаны эки мамлекетке бөлүү сунушун берген. Бул сунуш дүйнөлүк саясаттагы компромистик чечим катары каралган. АКШ бул долбоорду дипломатиялык жактан күчтүү колдогон. Ошол эле учурда араб мамлекеттери бул чечимге каршы чыгып, аны адилетсиз деп эсептешкен. Бул болсо эл аралык уюмдардын бардык тараптардын кызыкчылыктарын бирдей коргой албаганын көрсөткөн.

1945-1949-жылдардагы окуялар бүгүнкү күндөгү көптөгөн көйгөйлөрдүн башаты болуп эсептелет. Израиль мамлекетинин түзүлүшүнөн кийин жүз миңдеген палестиналыктар өз жерлерин таштап кетүүгө аргасыз болушкан. Бул окуя палестиналыктар тарабынан “Накба” (“кырсык”) деп аталат. Качкындар маселеси бүгүнкү күнгө чейин чечиле элек. Миллиондогон палестиналыктар башка мамлекеттерде качкын макамында жашап келишет. Ошондой эле Иерусалимдин макамы, чек ара маселеси жана коопсуздук көйгөйлөрү азыр да эл аралык саясаттагы негизги темалардын бири бойдон калууда. АКШнын ошол кездеги саясаты бул маселелердин өнүгүшүнө чоң таасир тийгизген.

Азыркы гуманитардык кризистерди түшүнүү үчүн тарыхый окуяларды терең изилдөө зарыл. АКШнын 1945-1949-жылдардагы саясаты дүйнөлүк державалардын аймактык конфликттерге аралашуусунун жакшы мисалы болуп эсептелет. Бул мезгилде АКШ бир эле учурда гуманитардык жардам көрсөтүү, стратегиялык кызыкчылыктарын коргоо жана дүйнөлүк лидерликти бекемдөө аракетин жүргүзгөн [3].

Палестина маселесинде кабыл алынган чечимдер айрым учурда позитивдүү натыйжа берсе, айрым учурда жаңы конфликттерге себеп болгон. Бул дипломатиялык чечимдердин узак мөөнөттүү кесепеттерин көрсөтөт. Азыркы дүйнөдө да ири мамлекеттер аймактык жаңжалдарга активдүү катышып келет. Ошондуктан 1945-1949-жылдардагы тарыхый тажрыйба дипломаттар, саясат таануучулар жана тарыхчылар үчүн маанилүү сабак болуп саналат.

Жакынкы Чыгыштагы азыркы саясий кырдаалдын тарыхый негиздерин түшүнүүгө, АКШнын тышкы саясатынын өнүгүшүн талдоого жана эл аралык мамилелердин өзгөчөлүктөрүн үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк берет.

АКШ сексен жылдан ашык убакыттан бери Жакынкы Чыгыштагы эң таасирдүү мамлекеттердин бири бойдон калууда: ал Жакынкы Чыгыштагы саясий, экономикалык жана социалдык-маданий жашоонун өнүгүшүндөгү маанилүү тенденцияларды пайда кылып, аскердик кийлигишүүлөрдөн жана дипломатиялык демилгелерден баштап маданий жана экономикалык экспансияга чейин, ошондой эле куралдуу чыр-чатактардын жана социалдык нааразычылыктардын жаңы очокторун пайда кылышы, ар кандай формаларда көрүнүп турат.

Акыркы сексен жылдыкта Чыгыш Жердеги эң чыңалган аймактардын бири бойдон калууда. Палестина жаңжалы жана араб-израилдик тирешүү аймактагы туруксуздуктун жана тынчтыкка коркунучтун булагы бойдон калууда. Бул бир катар кандуу согуштарга алып келди. Дайыма кайталанып турган куралдуу кагылышуулар каалаган учурда толук масштабдуу кагылышууга айланып кетиши мүмкүн. Бул кагылышуунун келип чыгышын 1940-жылдардын экинчи жарымынан тапса болот, анда Улуу Британия Палестина үчүн мандатынан баш тарткандан кийин Палестинаны бөлүү жана анын аймагында эки мамлекетти - жөөт мамлекетин жана араб мамлекетин түзүү боюнча резолюция кабыл алынган [1].

Жакынкы Чыгыштагы негизги оюнчулардын бири - Америка Кошмо Штаттары эле. АКШнын Жакынкы Чыгышта активдүү "оюнчу" катары пайда болушу жана Израилдин мүмкүн болгон стратегиялык өнөктөш катары пайда болушу 1940-жылдардын экинчи жарымында болгон.

Жыйынтык. Экинчи дүйнөлүк согуш учурунда АКШ Жакынкы Чыгышты өзүнүн стратегиялык кызыкчылык чөйрөсүнө бириктирген, ал кезде Улуу Британия менен Франция аймакта алдыңкы ролду ойногон. Улуу Британия 1948-жылы Палестинаны башкаруу мандатынан баш тарткандан кийин, АКШ көз карандысыздык сыяктуу маселелерди чечүүдө активдүү роль ойногон. АКШнын Палестинага карата тышкы саясатынын калыптанышынын баштапкы этабы, ал башталышынын фонунда болгон.

Кансыз согуш учурунда АКШ администрациясынын аракеттери активдүү тышкы саясат түрүндө болгон. АКШ администрациясы тарабынан жасалган эң маанилүү кадамдар 1948-жылдын 14-майында Израиль мамлекеттүүлүгүн жарыялагандан кийин дароо эле аны де-факто таануу жана 1949-жылы Израиль биринчи шайлоолорун өткөргөндөн кийин де-юре таануу, ошондой эле АКШнын Биринчи араб-израил согушунан кийинки тынчтык процессине катышуусу болгон.

Израилде уюштуруучу жыйынга шайлоолор өткөрүлүп, андан кийин АКШ Израилди де-юре тааныган. Региондогу окуялар жана Америка администрациясынын тышкы саясий кадамдары АКШнын Жакынкы Чыгыш саясатынын калыптанышынын тышкы этабынын аяктагандыгы жөнүндө айтууга мүмкүндүк берет.

Адабияттар

1. Сучков М.А. Как американцы «исправили» Ближний Восток. Международные тенденции. 2016. Т. 14.
2. Хрусталева М.А. Анализ международной ситуации и политическая экспертиза. Москва, 2015.
3. Мануэль Ф.Е. Реалии американо-палестинских отношений. Вашингтон, 1972.
4. Сучков М.А. Стратегия достаточного взаимодействия: политика США на Ближнем Востоке при Трампе. РИАК. 19.01.2018.

Открытый журнал евразийских исследований, 2026, №4, сс. 111-116

doi: 10.65469/ejournal.2026.4.13

ejournal.ilimbilim.kg

ТАРЫХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

УДК

Политика США на Ближнем Востоке в 1945–1949 годах

Апышова Аида Кабыловна

доцент, Ошский государственный университет, Кыргызстан, aapyshova@oshsu.kg

Апышова Чынаргул Кабыловна

преподаватель, Ошский государственный университет, Кыргызстан

Маратбек кызы Зарина

магистрант, Ошский государственный университет, Кыргызстан

Аннотация

В данной работе рассматривается политика США на Ближнем Востоке в период 1945–1949 годов. После окончания Второй мировой войны Соединённые Штаты стремились укрепить своё политическое, экономическое и стратегическое влияние в регионе. В исследовании анализируются значение нефтяных ресурсов, соперничество с СССР в условиях начала холодной войны, роль доктрины Трумэна, а также позиция США в вопросе создания государства Израиль. Особое внимание уделяется дипломатическим отношениям США с Турцией, Ираном и арабскими странами. В статье раскрываются основные цели американской политики на Ближнем Востоке и её влияние на геополитические процессы региона.

Ключевые слова: США, Ближний Восток, доктрина Трумэна, холодная война, Израиль, нефтяная политика, внешняя политика

Open Journal of Eurasian Issues, 2026, no. 4, pp. 111-116

doi: 10.65469/ejournal.2026.4.13

ejournal.ilimbilim.kg

ТАРЫХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

УДК

The U.S. Policy Toward the Middle East in 1945–1949

Aida Kabylovna Apyshova

Associate Professor, Osh State University, Kyrgyzstan, aapyshova@oshsu.kg

Chynargul Kabylovna Apyshova

Lecturer, Osh State University, Kyrgyzstan

Zarina Maratbek kyzy

Master's Student, Osh State University, Kyrgyzstan

Abstract

This paper examines the foreign policy of the United States toward the Middle East during the years 1945–1949. In the aftermath of World War II, the United States sought to strengthen its political, economic, and strategic influence in the region. The study analyzes the importance of oil resources, the rivalry with the Soviet Union during the early Cold War period, the role of the Truman Doctrine, and the U.S. position regarding the establishment of the State of Israel. Special attention is given to diplomatic relations between the United States and Turkey, Iran, and the Arab countries. The article highlights the main objectives of U.S. policy in the Middle East and its impact on regional geopolitical developments.

Keywords: United States, Middle East, Truman Doctrine, Cold War, Israel, oil policy, foreign policy